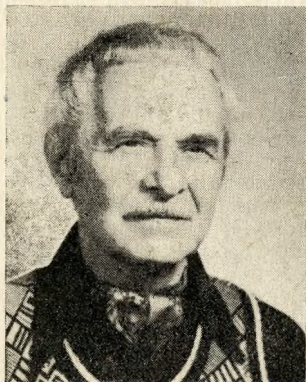

244

Mindig a kölcsönzőpult olvasói oldalára álltam

Beszélgetés Hegyi Nándorral

A felszabadulást követő években a gyárak államosításával, a népgazdaság iparosításával párhuzamosan egymás után alakultak az üzemi, vállalati könyvtárak. Kezelőik legtöbbször menet közben sajátította el a könyvtárosi ismereteket. Ilyen volt Hegyi Nándor is, aki nemcsak saját maga vált önszorgalmú munkájával kiváló könyvtárossá, hanem kezdettől fogva megosztotta másokkal is a Csepel Autógyár országosan ismert műszaki könyvtárának szervezésében és vezetésében szerzett hasznos tapasztalatait. Harminc éve, 1949-ben került Csepelre, abban az időben, amikor a különféle könyvtári területeken kialakultak a magyar szocialista könyvtárügy szervezeti keretei: a tanácsi könyvtárak és az üzemi szakszervezeti könyvtárak szervezett rendszerei, hálózatai éppúgy, mint a szakkönyvtárügy és a műszaki tudományos információ kezdeti formái, illetve intézményei. Most, amikor Hegyi Nándort pályafutásának tapasztalatairól megszólaltatjuk, egyúttal a felszabadulás utáni könyvtárügy úttörőinek munkássága

előtt is tisztelgünk, az úgynevezett hőskort, annak hangulatát és szellemiségét, törekvéseit idézzük fel emlékeik felelevenítésével.

— Pályakezdése — úgy hallottuk — eltér a szokványostól, szabálytalan indulásról vall.

— Korán lettem olvasóvá: könyvkötőinas koromban ismerkedtem meg a könyvvel, megragadtott formája, és tartalma is lenyűgözött. Szakmám — melyben mestervizsgát is tettem — vitt el az első nagy könyvtárba, a Károlyi család 80 000 kötetes fóti könyvtárába. Az élmény mellett a második érzés már társadalmi vonatkozású volt, ugyanis feltettem magamnak a kérdést: vajon ki használja ezt a kincset? Fóton azután a kötetészeti-restaurálási munkák végzése mellett engedélyt kaptam arra is, hogy a könyvtár gondozója, dr. Pastinszky Miklós — ő az Árverési Csarnok könyvszakértője is volt — instrukciói alapján a könyvtár állományának 1937-38-ra tervezett feldolgozási munkálataiban részt vehessek. Amikor ezekre sor került, készítettem az első, ugyan nem szabályos, de az előírásnál több adatot tartalmazó „címleírásokat”. Ügyszólván lerajzoltam a könyv címlapját, és feljegyeztem mindent a kötéséről, az ábrákról, a bejegyzésekről stb. (A fóti könyvtár a felszabadulás után közkinccsé vált: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba került, és átadásának jómagam is lebonyolítója voltam.)

Az ígéretes kezdetet a háború félbeszakította, s a következő tíz év alatt sok mindennel foglalkoztam — a kocsisáástól a fatelepi eladásig —, míg 1949-ben újra közöm lehetett a könyvtárhoz. Egyik ismerősömtől — aki a Találmányi Hivatalban dolgozott — megtudtam, hogy könyvtárost keresnek. Rövidesen a Műszaki Dokumentációs Központban (MDK) Németh Béla és kolléganője, Wunder Éva (későbbi nevén: Dezső Zsigmondné) előtt álltam, akiktől megtudtam, hogy a Csepel Autógyár kért tőlük könyvtárost műszaki könyvtárának létesítésére és vezetésére. Kissé értetlenül álltunk egymással szemben, hiszen, amit elmondtam, nem lehetett meggyőző számukra, mégis valamit megérezhettek bennem — elszántságomat vagy elhivatottságomat? —, és ajánlottak. Ma is hálás vagyok nekik, hogy elindítottak pályámon.

1949 novemberében egy hetem volt, hogy Csepelen jelentkeztem. Németh Béla tanácsára felkerestem az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ elődjét, a Technológiai Könyvtárt. A József körúti székházban megismertem Káplány Gézát, aki akkor már nyugállományban volt, szaktudásával azonban segítette a könyvtárt. Ő tette lehetővé, hogy a rendelkezésre álló rövid

idő alatt megismerkedhessek egy szak-könyvtár munkájával, és tapasztalataimat jegyzetekben, vázlatokban magammal vihettem. Szóbeli tanácsokon kívül segédkönyvekkel is elláttam. Baráti kapcsolat révén *Veredy Gyulához* is ellátogattam, aki órákat szentelt arra, hogy bevezessen az ETO titkaiba, felépítésébe. Két nap múlva felvétellel jelentkeztem jövődöntő autógyári főnökeim előtt. „Szerencsére” nem volt köztük olyan, aki könyvtári ismeretekkel rendelkezett volna, így nem kérdeztek részleteket. Szakmailag is a véletlen segített: előző munkahelyem a FIAT—MOGÚRT alkatrészraktára volt, így az autóról voltak bizonyos ismereteim. Felvételemben szerepet játszott az is, hogy rajtam kívül nem nagyon akadt jelentkező a Budapesttől csak fűrészt utazással elérhető, viszonylag messze levő munkahelyre.

— *Kellő tapasztalat híján hogyan szerezte meg a könyvtárat?*

— 1949. december 1-én léptem be a Csepel Autógyárba, ahol két, jóformán üres szobában két fordító és egy géprónó fogadott. Valahányszor a berendezkedés nehézségei, az első beszerzések, katalógusok stb. problémái miatt megakadtam, az OMKDK előd-intézményének munkatársai segítettek. E mellett „megérzéseim” is hasznomra voltak, például az a felismerés, hogy az olvasótól kell megtudnom, mit kíván, s ennek alapján teljesítenem kívánságait. Ez a szempont végigvezetett pályámon, és könyvtári munkámban — jelképesen — mindig a kölcsönzött olvasói oldalára álltam, úgy egyeztettem az olvasó és a könyvtáros szempontjait. Az olvasó — jobbnak tartom a felhasználó kifejezést — szabta meg az első, 1950-ben általunk megjelenített *Figyelőszolgálat* tartalmát is. Ez akkor még egy szerény külsejű, ormiggal készült gyarapodási jegyzék és egy másodlagos referálólappal keveréke volt. A felhasználó jelölte meg a témakört, az ő szükséglete szabta meg lassan meginduló szolgálatásaink módszereit, időrendjét stb.

Szerencsém volt abban is, hogy már az első időben lelkes munkatársakat kaptam, akik, ha nem is voltak könyvtárosok, elgondolásaimat megértették, lelkesedésemet átvették és ötleteikkel segítettek. Munkatársi kapcsolatunkat a legtisztább demokratizmus jellemezte, és nyelvi vonatkozásban, valamint általános ismeretekben is sokat tanulhattam tőlük. Végül a felhasználók szempontjain kívül a könyvtár munkájának irányát szabták a vállalat, a sokszor változó felettesek követelményei is, melyek tevékenységünket, figyelmünket eleve a dinamikus tájékoztató tevékenységek felé fordították.

— *Hogyan alakította ki kapcsolatait a*

gyár vezetőségével, milyen tapasztalatokat szerzett e téren?

— Természetesen nem ment minden simán. A helyiség-gondok, a személyzeti és bérkérdések megoldása, az állománygyarapítás anyagi feltételeinek megteremtése sokszor sziszifuszi küzdelemmel járt. Azt hiszem, a vállalati könyvtárosok között kevés olyan akad, akinek nem kellene ma is mindezekkel megbirkóznia. Nekem sikerült: talán szerencsésebb voltam, és talán rámenősebb is. Az akadályozók érveivel a könyvtár szükségességét, nélkülözhetetlenségét szegeztem szembe, újból és újból bizonyítván a könyvtári munka szerepét, érdekelttségét, gazdaságilag lemérhető hatását a termelésben. A termelési értekezleteken, az igazgatótanácsban mindig ott voltam — azt hiszem, akkoriban az egyetlen könyvtáros lehettem, aki ott ült nap mint nap a gyárvezetői értekezleteken —, hogy megismerjem a vállalati gondokat, és a könyvtári-tájékoztatói munkát azok megszüntetésének szolgálatába állítsam. Mindezt azért kellett megtennem, mert a gazdasági vezetők a vállalati részlegektől a kimutatható termelési értéket kérték számon és a könyvtárral sem tettek kivételt. Érthető tehát, hogy már az ötvenes évek végén vizsgálni kezdtük a kutatók, fejlesztők és újítók (később a szocialista brigádok) eredményes munkálkodásának összefüggését szakkönyvtári tájékoztató munkánkkal. Személyesen, majd kérdőívek segítségével felkértük őket, hogy közöljék velünk, milyen vállalati megtakarításokat értek el a könyvtár szolgáltatásai révén. A visszajelzések az általunk felhasznált évi költségkereteket többszörösen meghaladó milliós eredményekről tanúskodtak, s ezek azután jó érvek bizonyultak a könyvtár, illetve állománygyarapítási keretigényének fejlesztéséhez. Meg kell azonban jegyezni, hogy magamban tiltakoztam e módszer ellen, mivel úgy éreztem, hogy egy könyvtár értékét a szellemi értékek gyarapodásával és nem forinttal kell mérni. A gazdasági vezetők szemléletén azonban nem változtathattam.

— *Könyvtárában elismerten színvonalas tájékoztatói munka folyt. Milyen vonások jellemezték ezt a tevékenységet?*

— Az évek során bevezetett új módszerekkel elért eredmények: a munkásolvasók magas, 15—20 százalékos aránya, a később bevezetett szelektív tájékoztató és az egyre gyakoribb témadokumentációs összeállítások nyomán felfigyelt ránk a könyvtáros-közvélemény. Az ötvenes években többször sikerült első helyezést elérnünk az országos szakkönyvtári munkaversenyekben. Például elnyertük az MTESZ és az ÁKV által 1952-

ben a szovjet műszaki tapasztalatok bevezetésének elősegítésére szervezett, az üzemi műszaki könyvtárak között meghirdetett verseny első díját is. Eredményeinket főleg annak köszönhetjük, hogy a passzív könyvtári tevékenység helyett mindinkább a dinamikus, aktív tájékoztatást fejlesztettük ki. Szervezetileg is fejlődöttünk: 1962-ben főhatósági rendelkezés folytán könyvtárunk — vezetésemel — műszaki tájékoztató osztállyá vált. Az osztály szervezete négy csoportra tagolódott: könyvtári, tájékoztató, fordító és könyvkötő csoportra. (A kötészet később nyomdává szélesedett, emiatt más főosztály szervezetébe került át.)

Az új szervezet fokozta munkánk hatékonyságát. Megkezdtük a szelektált, névre szóló, szabadlapos tájékoztatást, amely tudomásom szerint az országban az első ilyenfajta kísérlet volt. Lényegében abból állt, hogy a vállalat feladatok és a fejlesztési témák szerint a megfelelő szintekre, meghatározott időközökben — a figyelemkeltő címeírásoktól kezdve, az annotációkon és a referátumokon keresztül a témadokumentációs összeállításig — információkat továbbítottunk, és hasznosságukról visszajelentést kértünk. 1962-ben az első között alakítottunk „dokumentációs brigád”-ot, melynek osztályunk munkatársain kívül tagja volt egy technológus és egy szerkesztő mérnök, valamint a vállalat szakszervezeti könyvtárának vezetője is. A brigád tevékenysége kiterjedt egyebek között a speciális kiadványokra és szolgáltatásokra, tapasztalatcsere szervezésére, a *Fényszóró* c. vállalati újság információkkal való ellátására, kiállítások rendezésére stb. Egyik legeredményesebb vállalkozása a szakszervezeti könyvtárral megvalósult együttműködés volt.

— *A vállalati és a szakszervezeti könyvtárak egyesítéséről vallott nézetei annak idején élénk visszhangot keltettek. Mi a felfogása ma a „két szomszédvár” együttműködéséről?*

— A Csepel Autógyárban közös kiállításokat rendeztünk, szakkatalógusokat állítottunk össze a szakszervezeti könyvtárban, és erre közös olvasószolgálatot építettünk, majd a gyáregységekben letéti könyvtárakat szerveztünk, mégpedig közművelődési és műszaki anyagból vegyesen. A kialakult együttműködésről a szakszervezeti könyvtár vezetőjével, *Máté Györggyel* közös cikkekben számoltunk be 1962-ben a *Tudomány és Műszaki Tájékoztató* hasábjain. („A két szomszédvár: az üzemi műszaki és szakszervezeti könyvtár; együttműködés vagy egyesítés”, illetve „Alprobléma-e az együttműködés” TMT 62/2. sz.) Az együttműködés vagy az egyesítés kérdése nagy vitát váltott ki, és sok hozzászólást

eredményezett. Csak az egyik ellenvetésre utalva (Vajda Erik: „Egy látványos látszatszmegoldás ellen. Hozzászólás Hegyi Nándor és Máté György cikkéhez.” TMT 62/2. sz.) ma is valom — különösen egy, a könnyűipar területén a közelmúltban végzett könyvtári helyzetfelmérés alapján —, hogy szerencsésebb megoldás egy jól működő szakmai és közművelődési könyvtárkomplexum (jól elhatárolható szolgáltatásokkal, munkafázisokkal és olvasószolgálattal), mint az, ha a két könyvtár külön-külön vegetál, rosszul működik. Persze mindkét megoldásra lehet jó, de elrettentő példát is találni. Az élet, a helyi adottságok mindenütt kialakítják a megfelelő formát. Már nem vitatkozom, de nézetem szerint az együttműködés valamilyen formájára ma éppen olyan szükség van, mint a múltban volt. A „két kultúra” szintézise az emberekben már elsődrendű igény, és az élet egyre gyorsuló tempója is mindinkább követeli a „mindent egy helyen” elv ésszerű alkalmazását.

— *Az ellenérvek között szerepelt a két könyvtártípus gyűjtőkörének, gyűjteményének eltérő jellege is. Önök például a hagyományos kiadványok mellett milyen speciális dokumentumokat gyűjtöttek, és hogyan hasznosították őket?*

— Még 1959-ben megkezdtük az úgynevezett *vállalati irodalom* beszerzését. A központi szervek ilyen irányú szolgáltatásaira egyre kevésbé számíthatunk, ezért magunknak kellett — a vállalatunk és a MÖGÜRT külföldön dolgozó vevőszolgálatos szakembereit is bevonva — a világ nagy autógyáraival és gyártóeszköz-vállalataival közvetlen érintkezésbe lépni. A kapcsolatok kiépítésével lehetővé vált a kereskedelmi forgalomba nem kerülő, igen értékes vállalati folyóiratok, gyártmányismertető, prospektusok stb. beszerzése; megkezdtük nyilvántartásukat, majd szelektív tájékoztatási rendszerünkben használtuk fel őket.

— *A gazdasági irányítás megváltozott rendszere hogyan befolyásolta munkájukat?*

— 1968-ban a gazdaságirányítás új mechanizmusának bevezetése új követelményeket támasztott. Még abban az évben megindítottuk *piaci tájékoztatónk*at két-naponként megjelenő gyorskiadvány formájában, amely rövidesen a vállaton kívül is népszerűvé vált. Ebben a kiadványban a vállalati folyóiratokból, hazai és külföldi napilapokból, a vevőszolgálatos munkatársak beszámolóiból stb. híreket közöltünk például az új gyártmányok forgalomba kerüléséről, új cégek megalakulásáról, a nagy külföldi autógyárak termelési eredményeiről, szakmai kongresszusok, kiállítások rendezéséről

stb. A hírek adatait fénylukkártyán is rögzítettük, és e nyilvántartásunkat igen jól hasznosítottuk piackutatási célokra készült összeállításainkhoz is.

— *Az állandóan növekvő feladatok el-
látásához szükséges személyi és tárgyi
feltételekkel hogyan álltak?*

— Mint már említettem, személyi gondjaink nem voltak, de a sikeres munkálkodást csak közösségünk lelkes összefogása tette lehetővé. A pénzügyi kereteket is sikerült megfelelő szinten tartani. Az egyetlen dolog, ami munkánkra fékezőleg hatott, az alkalmatlan elhelyezés volt. Az indulásakor kapott két szobában 1951-ben már tízen dolgoztak. Az első költözést mindamelllett a kényszer szülte; az emeleti földem nem bírta el az egyre nagyobb nyomást, és ezért 1951-ben egy tágasabb, de levegőlenebb alagsori helyiségbe kerültünk. Ez is rövidesen szük- nek bizonyult, és az előbbieken vázolt gyors fejlődéssel egyidőben csaknem húsz éven át harcoltunk, míg korszerű elhelyezéshez jutottunk. 1968-ban a vállalat új igazgatási épület létesítését határozta el, az építések műszaki könyvtárat is terveztek az épületbe. Ez azonban nem volt megfelelő, és észrevételeim — meg az OMKDK és a KGMPTI írásbeli szakvé- leménye — alapján a vezérigazgató fel- hatalmazott arra, hogy a tervező vállal- taltal, az IPARTERV-vel tárgyalásokat folytassak egy korszerű könyvtár felépi- téséről. Lázás munkával el is készültek a tervei a kb. 360 m² alapterületű és az igazgatási épülethez folyosószerű nyak- résszel csatlakozó egyszintes, különálló épületnek, amelyben korszerű olvasóte- remnek, valamint tömörraktárnak is ju- tott hely a szükséges egyéb helyiségeken kívül. A jóváhagyás után az építkezés megindult, és 1971-ben beköltözhattünk az új épületbe. Sajnos, a költözködésnél hosszú megbetegedésem miatt nem lehet- tem jelen, és az új könyvtár örömét is csak két évig élvezhettem. Megrendült egészségi állapotom miatt 1974-ben, 62 éves koromban kénytelen voltam nyugdi- jázástomat kérni. A 60 000 egészséget szám- láló állományú és szolgáltatásaiban, elhe- lyezésében, felszerelésében is az ország egyik legkorszerűbb vállalati szakkönyv- tárat otthagyni kényszerültem, megszo- kott munkatársaimmal és 25 esztendőn keresztül örömmel végzett munkámmal együtt. E negyedszázad alatt a hivatalos elismerés sem maradt el: 1963-ban meg- kaptam a „Szocialista kultúráért” kitün- tetést, és miniszteri dicséret, „Kiváló dol- gozó” jelvény is díszíti szobám falát.

— *A hallottak alapján egy kiválóan megszervezett, jól működő vállalati szak-
könyvtárat ismerhettünk meg. Hadd kér-
dezzük meg: Az ott szerzett tapasztalu-*

*tokról tájékoztatta-e és hogyan az érde-
kelteket?*

— Egyrészt személyesen: előadásokon, tanfolyamokon, másrészt cikkekből és kiadványokban számoltam be a nálunk bevezetett módszerekről, eljárásokról. Még alig kezdtem meg könyvtárosi munkámat, amikor 1952-ben Kóhalmi Béla felkérésére az Országos Könyvtári Központ tanfolyamán előadást tartottam az üzemi könyvtáros gyakorlati munká- járól. Az előadás végén úgy éreztem, ku- darcot vallottam, de amikor a hallgató- ság körém sereglett és kérdésekkel ostromolt, kiderült, hogy a gyakorlati mun- kájukban azonnal felhasználható fogá- sokat sikerült megismertetnem velük. Arról beszéltem ugyanis, hogyan kell pénzt, bútort, kartont stb. igényelni, hol és mit kell beszerezni, hogyan lehet a munkást olvasónak megnyerni, értelmiségieket to- borozni, milyen módon épüljön be a könyvtár a vállalati apparátusba stb. Ez- után eléggé sűrűn következtek a hasonló, kizárólag gyakorlati jellegű előadásaim. Így az OMKDK, később a könyvtáros- egyesület, majd a Kohó- és Gépipari Tu- dományos Műszaki Tájékoztató Intézet meghívására sok egyedi és tanfolyami előadást tartottam, sőt tanfolyamom is tanítottam. Közülük jellegében eltért az a sorozat, melyet a Pest megyei könyv- tárhálózati központ felkérésére több vi- déki városban tartottam a műszaki és a szakszervezeti könyvtárak együttműködé- séről. A hatás lemérhetően jelentkezett a két könyvtártípus kapcsolatának szoro- sabbá válásában. Későbbi előadásaim fő- leg könyvtárszervezési kérdésekről szól- tak, de kiterjedtek a szelektív tájékozta- tás, a piaci tájékoztatás gyakorlati kér- déseire is. Az ötvenes és a hatvanas években igen sokan — külföldiek is — felkerestek bennünket tapasztalatszerzés céljából.

— *A műszaki könyvtári és tájékozta-
tási szakirodalomban gyakran találkozt-
unk nevével. Hogyan értékeli ezeket a
publikációkat?*

— Aránylag korán kezdtem publikál- ni, elsősorban az OMKDK folyóirataiban: a *Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatójá-
ban*, majd a *Tudományos Műszaki Tájé-
koztatásban* jelentek meg cikkeim. Ezek- ben főleg a nálunk bevezetett és bevált módszereket, eredményeket ismertettem. Például mindjárt a legelső cikkek egyi- kében, 1952-ben ismertettem kézi stencil- nyomónk működését. Ennek alapján a kis készülék leírása bekerült a Sallai- Sebestyén-féle „Könyvtárosok kézikönyv- é”-be. Részt vettem az OMKDK mód- szertani körleveleinek szerkesztésében is, ezekkel nagyon szívesen foglalkoztam. Cikkeim jelentek meg a Kohó- és Gépi- pari Tudományos Műszaki Tájékoztató

Intézet által kiadott *Informatika*, valamint a *Gép*, az *Újítók Lapja*, az *Informatik* (NDK) hasábjain.

Terjedelmesebb, önálló publikációimat az OMKDK adta ki módszertani sorozatában. Az elsőt 1970-ben *Az iparvállalat szakmai információs rendszere* címmel jelentette meg. Ez a tansegédlet-jellegű könyv gyorsan elfogyott, új, bővített kiadása, melyet *Voith Évával* közösen készítettem *A helyi szakmai információs rendszerek tervezése, szervezése és működése* címmel 1976-ban látott napvilágot. 1972-ben készült *Almásy Lászlóval* írt munkám: „*Gyártmányismertető előállítására és szakirodalmi felhasználására iparvállalatoknál.*” E munkánkban is a könyvtárunkban szerzett tapasztalatokat hasznosíthattam.

— *Mint nyugdíjas milyen munkát végez, mik a tervei?*

— Nyugdíjazás utáni tevékenységemet eleve megszabta az OMKDK-hoz fűződő, egész könyvtárosi pályámat végigkísérő szoros kapcsolat. Már a hatvanas évek-

ben külső munkatársként dolgoztam az OMKDK szervezési csoportjában, és ennek keretében számos intézet és vállalat — például a FORTE, a Debreceni Tervező Vállalat, a pécsi BARANYATERV, a Gázművek, a Típustervező Intézet stb. — információs részlegének, illetve szakkönyvtárának fejlesztésében vehettem részt. Jelenleg is a csoport szerződéses alkalmazottja vagyok, aminek folytán igen szép feladatok teszik elviselhetővé az öregedés napjait. A közelmúltban például a Könnyűipari Minisztérium alá tartozó vállalati könyvtárak helyzetének, munkájának felmérésében, valamint a megoldásokat tartalmazó koncepció kidolgozásában vettem részt. Most éppen a Légiforgalmi és Repülőtéri Igazgatóság tájékoztató osztálya részére készülő deskriptor-szótáron munkálkodom szakember gárda közreműködésével. Különösebb terveim nincsenek; az a fontos, hogy dolgozhassak. Hiszen a munka az én koromban nem csupán öröm, hanem orvosság is.

Dr. Móra László